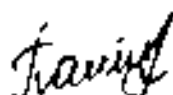


**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА УСТАНОВА
«АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ»**

ПАЛІЙЧУК Тетяна Володимирівна



УДК 336.1:336.2:336.5

**ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ
ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана в Державній навчально-науковій установі «Академія фінансового управління», м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Кудряшов Василь Павлович,
Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»,
Науково-дослідний фінансовий інститут,
завідувач відділу державних фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Опарін Валерій Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри фінансів.

кандидат економічних наук, доцент
Демиденко Людмила Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри фінансів.

Захист відбудеться «04» жовтня 2019 року о 16³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.853.01 Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» за адресою: 01014, м. Київ, бульв. Дружби народів, 38, к. 917.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотечі Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» за адресою: 01014, м. Київ, бульв. Дружби народів, 38.

Автореферат розісланий «03» вересня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р. Л. Балакін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поглиблення вертикальних та горизонтальних бюджетних дисбалансів, потреба в отриманні органами місцевого самоврядування достатніх фінансових ресурсів для забезпечення поступального розвитку, модернізації інфраструктури, громадського транспорту за одночасного недопущення посилення додаткового навантаження на місцеві бюджети без належного фінансового забезпечення делегованих державою повноважень, зумовлюють необхідність фіскальної децентралізації в Україні для забезпечення зростання місцевої економіки, збалансування асиметрії розвитку держави та територіальних громад, що визначає актуальність обраної теми дослідження.

Фіскальна децентралізація є одним із дієвих напрямів досягнення більш раціонального рівня розподілу та підвищення ефективності використання бюджетних коштів, покращання якості надання суспільних послуг, спрямування діяльності інституту місцевого самоврядування на досягнення Цілей сталого розвитку 2016–2030 рр., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», Стратегії реформування системи управління державними фінансами, утворення спроможних територіальних громад, розвитку необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для зміцнення місцевого самоврядування відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування.

Досвід держав – членів ЄС переконує, що запровадження фіскальної децентралізації здатне розкрити потенціал досягнення фінансово-економічної спроможності місцевого самоврядування і більшою мірою сприяти у вирішенні питань місцевого значення та реалізації делегованих функцій, зокрема підвищуються якість і ефективність надання адміністративних та соціальних послуг, рівень добробуту територіальних громад.

Євроінтеграційний вектор політики України актуалізує необхідність формування оптимальної моделі фіскальної децентралізації, яка би передбачала зростання участі громади в розвитку її території, надання якісних суспільних послуг, оптимізацію витраток з урахуванням потреб та інтересів громадян і поліпшення використання ресурсного потенціалу. Перерозподіл доходних та витраткових повноважень між центральним урядом і місцевим самоврядуванням покликаний оптимізувати систему розподілу бюджетних коштів і, як наслідок, зміцнити позиції місцевих органів влади у процесі забезпечення соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Концептуальні підходи до питань удосконалення бюджетно-податкової політики, ефективного управління державними фінансами, підвищення фінансової забезпеченості та витраткових повноважень органів місцевого самоврядування, взаємозв'язок фіскальної децентралізації й економічного зростання досліджувалися такими вітчизняними науковцями та практиками, як В. Л. Андрущенко, В. Д. Базилевич, Р. Л. Балакін, О. Г. Білорус, С. А. Буковинський, Г. В. Возняк, А. С. Гавриленко, С. С. Гасанов, В. М. Гесь, С. Д. Герчаківський, Л. М. Демиденко, М. І. Деркач.

Т. І. Єфименко, О. М. Іваницька, М. І. Карлін, О. П. Кириленко, Я. В. Котляревський, В. П. Кудряшов, Є. Ю. Кузькін, І. О. Луніна, В. І. Луценко, І. О. Лютній, В. І. Міщенко, Ю. Л. Наконечна, В. М. Опарін, В. Л. Осецький, К. В. Павлюк, О. Д. Рожко, А. М. Соколовська, Л. Л. Тарангул, В. М. Федосов, С. Ю. Хамініч, Ю. А. Чистюхіна, Л. М. Шабліста, О. В. Шишко, С. І. Юрій, П. І. Юхименко та ін.

Зарубіжні дослідники Р. Айхенберг, Н. Акаї, Д. Аронсон, С. Аткинсон, Р. Барро, Р. Бьорд, Ш. Бланкарт, Дж. Гелбрейт, Х. Джін, Дж. М. Кейнс, Р. Масгрейв, Л. де Мелло, В. Оутс, Дж. Родден, Ж. Сісмонді, Ч. Тібу, Л. Фелд, Ф. Фрідмен, Ф. Хайск, А. Шнейдер, Ф. Юсті зробили значний внесок у розвиток теоретичних та практичних засад фіскальної децентралізації. Віддаючи належне науковим напрацюванням українських та іноземних учених і практиків щодо різних аспектів фіскальної децентралізації, актуальним є поглиблення її теоретичних, методологічних та практичних засад з урахуванням необхідності імплементації в Україні найкращих елементів світового досвіду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до Тематичного плану науково-дослідної роботи Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» за темами «Удосконалення регулювання у сфері державних фінансів: підтримка стійкості та адаптації до структурних змін економіки в умовах своінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U000936), «Місцеві фінанси та міжбюджетні відносини в контексті соціально-економічних перетворень» (номер державної реєстрації 0115U000937).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо впровадження фіскальної децентралізації та механізмів її реалізації в Україні.

Це зумовило постановку і виконання таких наукових завдань:

- визначити сутність поняття «фіскальна децентралізація» та дотичних до нього понять, узагальнити, систематизувати науково-методичні підходи до оцінювання рівня фіскальної децентралізації та спроможності територіальних громад;

- розробити теоретико-практичні механізми реалізації фіскальної децентралізації, розкрити зміст їхніх складових та способи їх застосування;

- розкрити досвід впровадження фіскальної децентралізації в зарубіжних країнах та визначити можливі елементи імплементації найкращої практики держав – членів ЄС в Україні;

- визначити рівень фіскальної децентралізації в Україні та державах – членах ЄС;

- визначити стан розподілу податкових надходжень та фіскальних повноважень між бюджетами різних рівнів державного управління України;

- провести оцінювання децентралізації видаткових повноважень між органами влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою України;

- обґрунтувати теоретико-практичні засади формування та подальшого розвитку оптимальної моделі фіскальної децентралізації в Україні;

- визначити перспективи та розробити пропозиції щодо вдосконалення децентралізації у сфері оподаткування (податкової децентралізації) в Україні;

- представити шляхи досягнення оптимального рівня децентралізації видаткових повноважень між субсекторами державного управління України.

Поставлені завдання визначають побудову плану дослідження.

Об'єктом дослідження є фіскальна децентралізація.

Предметом дослідження є механізми реалізації фіскальної децентралізації в Україні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: загальнонаукові методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, абстрагування і конкретизація) – під час уточнення понять «фіскальна децентралізація», «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація», «податкова децентралізація», «механізми реалізації фіскальної децентралізації» та емпіричного рівня (спостереження, вимірювання, опис, моделювання) під час визначення показників для оцінювання рівня фіскальної децентралізації, дослідження досвіду держав – членів ЄС щодо її впровадження. Методи системно-структурного й порівняльного аналізу дали змогу визначити механізми реалізації фіскальної децентралізації.

Методи економіко-статистичного аналізу, групування, зведення, порівняльного аналізу, узагальнення, аналізу статистичних даних (статистичні спостереження, метод угруповань, середніх величин, індексів), графічні та табличні методи застосовані для оцінки динаміки доходів і видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів України і їх структури; для визначення рівня фіскальної децентралізації в нашій країні та державах – членах ЄС, аналізу стану децентралізації у сфері оподаткування, оцінки децентралізації видаткових повноважень між субсекторами державного управління. Для формулювання рекомендацій і пропозицій щодо розроблення оптимальної моделі фіскальної децентралізації для України, пошуку механізмів поглиблення децентралізації у сфері оподаткування, визначення заходів, спрямованих на досягнення оптимального рівня децентралізації видаткових повноважень використовувалися абстрактно-логічні методи (індукція та дедукція), методи синтезу, узагальнення теоретичного та практичного досвіду.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків щодо теорії, методології, впровадження й функціонування децентралізованих фіскальних систем, законодавчі, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України щодо децентралізації, інструктивно-методичні документи, матеріали науково-практичних конференцій, інформаційно-аналітичні та статистичні

матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій та інші інформаційні ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні концептуальних положень щодо формування та поглиблення фіскальної децентралізації в Україні шляхом упровадження системи механізмів, спрямованих на досягнення раціональнішого перерозподілу дохідних джерел і видаткових та фіскальних повноважень між різними рівнями управління державними фінансами з метою зміцнення фінансової спроможності місцевого самоврядування, оптимізації та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Зважаючи на це, наукова новизна отриманих теоретичних та практичних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше:

– обґрунтовано систему механізмів реалізації та поглиблення фіскальної децентралізації в Україні, що включає: розширення видаткових повноважень місцевого самоврядування шляхом їх перерозподілу між центральним урядом та органами місцевої влади в напрямі досягнення раціональніших їх співвідношень з урахуванням досвіду держав – членів ЄС; збільшення обсягу ресурсів, що залучаються до місцевих бюджетів; внесення змін до системи міжбюджетного регулювання зі спрямуванням на підвищення ефективності ресурсу, наданого з державного бюджету місцевим громадам; створення умов для розширення доступу місцевих органів влади до ринку внутрішніх і зовнішніх запозичень, підвищення ефективності фінансово-кредитних операцій органів місцевого самоврядування;

удосконалено:

– підходи до оцінювання фіскальної децентралізації на рівні територіальної громади, а саме запропоновано визначати такі показники, як фінансова/податкова автономія, коефіцієнт самофінансування та бюджетної самостійності, індикатор капіталізації видатків, коефіцієнт якості цільових міжбюджетних трансфертів та ін.;

– комплекс заходів щодо досягнення оптимального рівня децентралізації видаткових повноважень з урахування національних особливостей бюджетної системи та процесів реформування адміністративно-територіального устрою України, зокрема закріплення видаткових повноважень за рівнями бюджетної системи відповідно до визначених критеріїв (економічна ефективність, бюджетна доцільність); урахування соціальних та економічних параметрів при розподілі видаткових повноважень; посилення транспарентності сфер спільної компетенції і залишкових повноважень; повне фінансове забезпечення переданих повноважень із центрального до місцевих бюджетів;

дістали подальшого розвитку:

– розкриття сутності понять: «фіскальна децентралізація», «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація», «бюджетний федералізм».

«податкова децентралізація», «модель фіскальної децентралізації», «механізми фіскальної децентралізації», «оптимальна модель фіскальної децентралізації», «раціональний рівень фіскальної децентралізації»;

– теоретичні, методологічні засади розмежування та оцінювання рівня децентралізації видаткових повноважень між органами публічної влади, а саме принципи та критерії її впровадження, зокрема такі як: оптимізація бюджетних витрат і підвищення їх соціально-економічної результативності; ефективність та оптимальність вилучення податкових доходів до бюджету вищого рівня; соціальна й економічна обґрунтованість у розподілі видаткових повноважень; гарантії фінансового забезпечення встановлених видаткових повноважень та ін.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи впровадженні у роботі Національного агентства України з питань державної служби (довідка про впровадження № 146-1/0/96-04-16-1 від 14.12.2015 р.), Міністерства освіти і науки України (довідка про впровадження № 4 від 27.09.2017 р.), Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України (довідка про впровадження № 944 від 04.10.2017 р.), Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» (довідка про впровадження № 77020-90-07/122 від 17.04.2018 р.), Секретаріату Кабінету Міністрів України (довідка про впровадження № 24-894 від 13.12.2018 р.), Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» (довідка про впровадження № 3-59 від 07.05.2019 р.), Вакулівської сільської ради об'єднаної територіальної громади Дніпропетровської області (довідка про впровадження № 409/02-16 від 30.05.2019 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в розробленні теоретичних і практичних засад впровадження фіскальної децентралізації та механізмів її реалізації. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, які виносяться на захист, одержані дисертантом особисто. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які запропоновано особисто здобувачем.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження були апробовані під час щорічних науково-практичних конференцій: Міжнародна науково-практична конференція «Економіка в сучасних умовах: стан, проблеми та пошук їх подолання» (м. Львів, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності» (м. Ірпінь, 2016 р.); XIV Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна: економіка» (м. Київ, 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Трансформація фінансових відносин в умовах економічної глобалізації» (м. Харків, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові підходи до вдосконалення політики економічного зростання» (м. Ужгород, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні можливості

забезпечення соціально-економічного розвитку країн» (м. Ужгород, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи» (м. Дніпро, 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Національна економіка України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпро, 2017 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі» (м. Полтава, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку фінансових систем в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Харків, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитна система: вектори розвитку» (м. Ужгород, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Дрогобич, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір» (м. Одеса, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Мукачеве, 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Актуальні проблеми формування ефективної фінансово-економічної системи України в умовах глобальної кризи» (м. Харків, 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено автором у 46 публікаціях загальним обсягом 17,01 д. а., з яких особисто автору належить 15,71 д. а. У складі публікацій: 3 підрозділи у колективних монографіях (2,92 д.а.), 14 статей (з них 11 опубліковані у фахових наукових виданнях України, з яких 8 статей у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз; 3 статі – у зарубіжних періодичних виданнях включених до міжнародних наукометричних баз) обсягом 7,76 д. а. та 29 публікацій у матеріалах і тезах за результатами науково-практичних конференцій (5,03 д. а.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 282 сторінки, з них 226 сторінок основного тексту, 32 сторінки додатків, 20 рисунків і 50 таблиць. Список використаних джерел містить 316 найменувань, із них 78 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, темами, представлено характеристику наукової новизни, практичне значення одержаних результатів та інформацію щодо її апробації та впровадження.

У розділі I «Теоретичні засади дослідження фіскальної децентралізації та механізмів її реалізації» розкрито й поглиблено теоретико-методологічні підходи до визначення сутності фіскальної децентралізації та її складових, критерії та принципи розмежування дохідних і видаткових повноважень між центральним урядом і місцевими органами влади.

Розглянуто та проаналізовано представлені вітчизняними та зарубіжними вченими і практиками трактування понять «фіскальна децентралізація», «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація», «бюджетний федералізм», «податкова децентралізація» і запропоновано авторське бачення цих понять. Встановлено, що поняття фіскальної децентралізації є доволі дискусійним. Запропоновано під *фіскальною децентралізацією* розуміти процес перерозподілу видаткових функцій, дохідних джерел та фіскальних повноважень між різними рівнями бюджетної системи в напрямі розширення фінансової автономії місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів, покращання якості надання послуг та забезпечення подальшого сталого економічного розвитку.

Зроблено висновки, що в зарубіжних країнах застосовуються різні моделі фіскальної децентралізації. Кожна модель сформувалась унаслідок впливу певного набору факторів – особливостей адміністративно-територіального устрою, специфіки побудови бюджетної системи, історичних та природних особливостей, характерних для певної країни або групи країн. *Модель фіскальної децентралізації* – це сукупність взаємозв'язків між суб'єктами фінансової системи з приводу формування, розподілу та перерозподілу бюджетних коштів, повноважень і відповідальності між різними рівнями влади, функціонування якої ґрунтується на інституціональних та організаційних засадах посилення фіскальної автономії місцевого самоврядування.

З'ясовано, що в кожній країні діє особлива, притаманна їй система взаємодії органів влади різних рівнів управління у бюджетно-податковій сфері. Проте для будь-якої країни можна визначити *оптимальну модель фіскальної децентралізації*, під якою запропоновано розуміти модель управління державними фінансами, що встановлюється з урахуванням адміністративно-територіального устрою країни, національних особливостей бюджетної системи, історичних, політичних та інших факторів і дає змогу отримати максимально можливий економічний (зростання ВВП, реальної заробітної плати), бюджетний та соціальний ефекти (поліпшення якості надання суспільних послуг).

Розкрито зміст поняття «механізми реалізації фіскальної децентралізації» та представлено основні їх складові. Визначено сукупність необхідних умов та факторів, що впливають на упровадження фіскальної децентралізації. Механізми реалізації фіскальної децентралізації – система методів, важелів та інструментів, що застосовуються з метою здійснення, поглиблення фіскальної децентралізації та формування раціональніших пропорцій розподілу доходів, видаткових і фіскальних повноважень між центральним урядом та органами місцевого самоврядування (рис. 1).



Рис. 1. Механізми реалізації фіскальної децентралізації

Джерело. запропоновано автором.

У розділі 2 «Аналіз стану фіскальної децентралізації в Україні» проведено аналіз співвідношення фіскальної централізації та децентралізації в Україні та порівняння їх із показниками рівня децентралізації державних фінансів у державах – членах ЄС. Здійснено оцінку розподілу дохідних та видаткових повноважень між різними рівнями бюджетної системи України за допомогою системи показників фіскальної децентралізації.

Визначення рівня фіскальної децентралізації показало, що частка ВВП, яка розподіляється через місцеві бюджети, у середньому протягом 2012–2018 рр. становила 7,3 %. Вона у 3–4 рази нижча порівняно з часткою ВВП, яка розподіляється через державний бюджет, що відображає доволі високий рівень концентрації фінансових ресурсів країни у державному бюджеті та залежність місцевих органів влади від центрального уряду. Також це підтверджує частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету, яка протягом 2012–2019 рр. у середньому коливалась на рівні 22,2 %. Однак очікується, що у 2019 р. роль місцевих бюджетів у перерозподілі ВВП зросте порівняно з 2018 роком на 0,5 в. п. – із 8,2 до 8,7 %, а частка їхніх доходів у доходах зведеного бюджету збільшиться на 0,7 в. п. – із 22,8 до 23,5 % у 2019 р. (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка показників фіскальної децентралізації в Україні за доходами у 2012–2018 рр. та планові показники на 2019 р.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка доходів державного бюджету у ВВП, %	24,4	23,2	22,7	26,9	25,7	26,4	26,9	27,3
Частка доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у ВВП, %	7,1	7,2	6,5	6,1	7,2	7,7	8,2	8,7
Частка доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у зведеному бюджеті, %	22,6	23,8	22,2	18,5	21,8	22,6	22,8	23,5

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України.

Порівняння із ситуацією в державах – членах ЄС вказує на те, що протягом 2012–2018 рр. частка доходів місцевих бюджетів у ВВП у середньому становила 17,3 %, а в доходах зведеного бюджету – на рівні 35,2 %. Отже, за цими показниками рівень фіскальної децентралізації в Україні в 1,5–2 рази нижчий від середньоєвропейських значень.

Аналіз показників державного та місцевих бюджетів України засвідчив, що частка видатків державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП за 2012–2018 рр. у середньому становила 19,1% (максимальне значення в 2016 р. – 20,4%, мінімальне у 2014 р. – 19,1 %), частка видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) – у середньому 15,0 % (максимальне значення у 2012 р. – 15,7 %, мінімальне у 2015 р. – 14,0 %). При цьому частка видатків місцевих

бюджетів України у видатках зведеного бюджету за 2012–2018 рр. у середньому дорівнювала 43,6 % (максимальне значення в 2017 р. – 45,7 %, мінімальне в 2015 р. – 40,7 %). Динаміка показників фіскальної децентралізації за видатками протягом 2012–2018 рр. вказує на подальше «перекладання» видаткових функцій та повноважень на місцеві бюджети. Очікується, що у 2019 р. частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету зросте порівняно із 2018 р. на 1,7 в. п. – із 46,8 % у 2018 р. до 48,5 % у 2019 р. (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка показників фіскальної децентралізації за видатками в Україні у 2012–2018 рр. та планові показники на 2019 р.

Роки	Частка видатків державного бюджету у ВВП, %	Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, %	Частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету, %
2012	19,3	15,7	44,9
2013	19,7	15,1	43,1
2014	19,1	14,3	42,7
2015	20,3	14,0	40,7
2016	20,4	14,7	41,4
2017	18,3	15,5	45,7
2018	18,2	15,7	46,8
2019	17,6	16,1	48,5

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України.

Щодо структури надходжень місцевих бюджетів, то основним видом їх надходжень залишаються податкові – їхня частка в загальному обсязі надходжень у 2018 р. становила 88,2 %, а неподаткових – 10,6%. У 2018 р. до місцевих бюджетів надійшло 232,5 млрд грн податкових надходжень, що на 15,7 % більше, ніж фактично у 2017 р. Збільшення доходів місцевих бюджетів забезпечено завдяки високим темпам приросту, зокрема: податку на доходи фізичних осіб (на 24,9 %), який залишається основним джерелом наповнення місцевих бюджетів (частка цього податку в їхніх доходах становила 52,4 %); податку на прибуток підприємств (на 43,4 %); рентної плати за користування надрами (у 2,9 раза); місцевих податків і зборів (на 16,1 %). У складі місцевих податків і зборів спостерігається вагомий приріст єдиного податку (на 26,4 %) та податку на нерухоме майно (на 49,9 %). Однак місцеві бюджети все ж недоотримують частину надходжень місцевих податків та зборів через відсутність повної бази об'єктів оподаткування на нерухоме майно, податку на нерухоме житлове та нежитлове майно, плати за землю.

Встановлено, що система міжбюджетних відносин у 2016–2018 рр. характеризувалася нестабільністю і незбалансованістю системи дотацій та субвенцій, оскільки надання й використання міжбюджетних трансфертів відбувалися за нечіткого розмежування функціональних і відповідних видаткових повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Як наслідок – неодноразовий перерозподіл

видатків між місцевими бюджетами та державним бюджетом; зміна видів трансфертів і напрямів їх використання; непрогнозоване затвердження в державному бюджеті протягом року нових субвенцій; запізніле затвердження порядку й умов використання низки трансфертів.

Проблемою бюджетного процесу, яка також впливає на освоєння бюджетних ресурсів, є надходження трансфертів до місцевих бюджетів, особливо на капітальні видатки, наприкінці бюджетного періоду. Так, у 2016 р. 60 млрд грн (31,0 %), у 2017 році 74,8 млрд грн (27,0 %), у 2018 р. 86,5 млрд грн (33,3 %) від загального обсягу трансфертів перераховано з державного до місцевих бюджетів у жовтні – грудні бюджетного року.

Упродовж останніх років спостерігаються стрімке зростання обсягів видатків наприкінці бюджетного року і, отже, раптове збільшення ліквідності на ринку в грудні, відзначаються різкі коливання валютного курсу. Тому необхідним є посилення координації фіскальної та монетарної політики, а також покращання роботи центральних органів державного управління з місцевим самоврядуванням у частині впровадження і подальшого вдосконалення середньострокового бюджетного планування.

Визначено, що існує низка проблемних питань, які формують ризики для формування спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ):

1. Щороку поглиблюються диспропорції фінансового забезпечення формування інфраструктури утворених ОТГ та спостерігається недосконалість обліку наявного населення, що використовується для здійснення розрахунків розподілу субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ.

2. Істотна частина сільських територіальних громад опинилася поза процесом децентралізації, їхні бюджети залишаються незначними, а районний рівень уже не має змоги збалансувати ці бюджети. Це несе загрозу розшарування територіальних громад за темпами розвитку та фінансовими можливостями, а отже – і за якістю життя людей у цих громадах.

3. Зростання повноважень та відповідальності новостворених органів місцевої влади потребує істотного підвищення кваліфікації місцевих посадовців.

Обґрунтовано, що механізми упровадження фіскальної децентралізації включають досягнення раціонального розподілу повноважень між центральним урядом та органами місцевого самоврядування за принципами субсидіарності, територіальної відповідності й «ефекту масштабу». Досягнення оптимального поєднання видаткових повноважень і дохідних ресурсів передбачає визначення достатнього обсягу податкової бази, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень з урахуванням об'єктивних критеріїв фінансування державою делегованих повноважень. Розмежування видатків за ланками бюджетної системи має на меті забезпечення стабільного та об'єктивного порядку проведення видатків на здійснення суспільних послуг, підвищення відповідальності за своєчасність і якість їх надання.

Визначено, що в Україні спостерігається недостатність коштів місцевих бюджетів для виконання всіх переданих у 2016–2018 рр. державою повноважень, зокрема, з проведення державної реєстрації, з державного архітектурно-будівельного контролю, з надання адміністративних послуг, із забезпечення соціальних програм держави, із забезпечення пільгового перевезення, утримання закладів освіти та охорони здоров'я, виплати заробітної плати непедагогічним працівникам, утримання професійно-технічних училищ.

У розділі 3 «Пропозиції щодо поглиблення фіскальної децентралізації та впровадження механізмів її реалізації в Україні» обґрунтовано теоретичні та практичні засади формування оптимальної моделі фіскальної децентралізації та запропоновано механізми її впровадження в Україні. Здійснено обґрунтування шляхів удосконалення системи міжбюджетних відносин, способів розв'язання суперечностей між суб'єктами системи управління державними фінансами з приводу фінансування надання суспільних послуг органами влади різного рівня.

Рекомендовано використати модель фіскальної децентралізації в Україні, що поєднує елементи різних моделей. Зауважено, що метою її впровадження є забезпечення фінансової спроможності регіонів, реалізація положень Європейської хартії місцевого самоврядування, дотримання принципів субсидіарності й фінансової самодостатності розвитку територій. Поглиблення фіскальної децентралізації має здійснюватися шляхом перегляду розподілу повноважень між центральними органами державної влади та місцевого самоврядування; впровадження механізмів щодо збільшення власних фінансових ресурсів місцевого самоврядування; удосконалення фінансового забезпечення видаткових повноважень місцевих бюджетів. Обґрунтовано точкові рекомендації і пропозиції для органів центрального рівня управління та місцевого самоврядування щодо розвитку їх інституційної спроможності відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами України на 2017–2020 роки.

Механізми поглиблення децентралізації передбачають внесення змін до сфери оподаткування (формування раціональнішої системи мобілізації податкових доходів до місцевих бюджетів), оптимізацію видаткових повноважень місцевих органів державного управління, удосконалення системи міжбюджетних відносин, розширення доступу місцевих органів державного управління до використання ресурсу, що мобілізується з фінансових ринків. Проведення податкової реформи передбачає закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів, розширення їхньої дохідної бази, чіткий розподіл компетенції між суб'єктами системи управління державними фінансами з формування доходів, диверсифікації дохідних джерел, удосконалення системи міжбюджетних трансфертів. Основне завдання, яке має розв'язати податкова децентралізація, – це пошук достатніх обсягів фіскальних ресурсів, які би повною мірою забезпечили фінансову автономію місцевих бюджетів України.

Розмежування видаткових повноважень з метою економічно обгрунтованого розподілу видатків між державним та місцевими бюджетами, а також розподілу джерел доходів між ними. Рекомендовано розмежувати функціональні повноваження кожного рівня влади відповідно до критеріїв і визначити достатній обсяг фінансових ресурсів, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень. На рівень місцевого самоврядування доцільно передати ті види послуг, виробництво яких забезпечує «економію на масштабі» або розширення «зони використання», але за єдиними загальнодержавними нормами. До витрат місцевих органів влади доцільно віднести громадські послуги і блага, які здійснюються лише на певній території. Видаткові повноваження мають закріплюватися за тими структурами управління, що надають послуги за мінімально допустимою вартістю, за умов забезпечення достатнього громадського контролю.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки.

1. Поняття «фіскальна децентралізація» відображає процес перерозподілу видаткових повноважень, доходних джерел та фіскальних функцій між різними рівнями бюджетної системи в напрямі розширення фінансової автономії органів місцевої влади з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів, покращання якості надання суспільних послуг. Фіскальна децентралізація є важливим інструментом удосконалення системи управління державними фінансами у багатьох країнах світу. Головною метою її упровадження є наближення управління фінансами до споживачів суспільних послуг, що передбачає передачу суттєвого обсягу фіскальних повноважень до місцевих органів влади. Ідея фіскальної децентралізації полягає в тому, щоб надати місцевим органам влади певний ступінь фіскальної автономії, доступ до фінансових ринків, відповідальність у витрачанні коштів та дати їм можливість більш самостійно визначати рівень, структуру і порядок витрачання місцевих фінансових фондів. Запропоновано згрупувати показники фіскальної децентралізації таким чином: а) за доходами; б) за міжбюджетними трансфертами; в) за видатками; г) для конкретної галузі; ґ) перерозподілу системних змінних; е) на рівні територіальної громади; є) наслідкові. Доповнено показниками відповідні групи та розкрито їх зміст.

2. Визначено, що до основних механізмів фіскальної децентралізації належать: децентралізація видаткових повноважень; децентралізація доходів і фіскальних повноважень; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин; розширення залучення кредитних ресурсів. Децентралізація видаткових повноважень (функцій і завдань) передбачає формування ефективної системи розмежування видаткових повноважень між органами влади на різних рівнях бюджетної системи відповідно до визначених принципів такого розмежування та методологічної основи. Розподіл (перерозподіл) видаткових повноважень (функцій і завдань)

рекомендуємо здійснювати, ґрунтуючись на певних базових принципах: територіальній відповідності, субсидіарності, ефекту масштабу. Поряд із зазначеними принципами запропоновано застосовувати поняття *«раціональний рівень фіскальної децентралізації»*, що передбачає досягнення такого розподілу дохідних та видаткових повноважень між державним і місцевими бюджетами, що забезпечує найефективніше використання залученого ресурсу на різних рівнях та позитивно впливає на економічний, фінансовий та соціальний розвиток як країни в цілому, так і її регіонів.

3. Досвід держав – членів ЄС у зміцненні фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування та покращанні якості надання суспільних послуг шляхом фіскальної децентралізації є важливим для України. Цей досвід ЄС доводить, що фіскальна децентралізація повинна здійснюватися в комплексі з іншими реформами. У процесі її впровадження необхідно встановити та/або посилити механізми координації з фіскальних питань на різних рівнях влади. Країни з добре розвинутими механізмами координації демонструють порівняну перевагу в аспекті реалізації майбутніх реформ. Європейський досвід підтверджує, що місцеве самоврядування має потенціал стати міцною основою для формування бюджетної системи, що ефективно функціонує.

4. Результати проведеного оцінювання рівня фіскальної децентралізації в Україні свідчать про наявність диспропорцій у рівнях децентралізації доходів та видатків. Потребує посилення один із основних принципів фіскальної децентралізації щодо наділення кожного рівня влади власними доходами, достатніми для реалізації його повноважень. Україні слід збалансувати рівень децентралізації видатків і доходів, а не прагнути до досягнення середньоєвропейських значень цих показників, оскільки досвід ЄС показав неоднорідність розвитку децентралізації фіскальних систем у цих країнах.

Визначено проблемні питання, що стримують впровадження фіскальної децентралізації в Україні, зокрема: планування субвенції за неналежного обґрунтування її обсягу; недотримання вимог законодавства та принципів справедливості й неупередженості щодо надання субвенції (невжиття належних заходів розпорядниками коштів стосовно укладання договорів та контролю за їх виконанням, скасування або зволікання з проведенням закупівель, недоліки складання тендерної документації та договорів та ін.); невідповідність частини відібраних об'єктів установленим вимогам; неефективне управління коштами субвенції через тривалий процес її розподілу за об'єктами і заходами; неналежне управління коштами рядом розпорядників на місцях; розподіл та перерозподіл між місцевими бюджетами обсягів окремих трансфертів урядом із запізненням тощо.

5. Аналіз стану децентралізації у сфері оподаткування показав, що, починаючи з 2015 р., закладено основи податкової децентралізації в результаті внесення змін до Податкового та Бюджетного кодексів України. Серед основних змін варто відзначити: перегляд нормативу розподілу податку на доходи фізичних осіб; зміни екологічного податку; збору з

роздрібного продажу підакцизних товарів; місцевих податків; місцеві гарантії та запозичення; вирівнювання бюджету за доходами та ін. Дослідження підтвердило наявність недоліків у адмініструванні податків і зборів та/або відсутність належної нормативно-правової бази оподаткування, що спричиняють значні втрати місцевих бюджетів від недонадходжень і/або від несплати податків і зборів (податку на нерухоме житлове та нежитлове майно, плати за землю, плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей тощо).

6. Забезпечення оптимального розподілу повноважень між різними ланками бюджетної системи України є одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи управління державними фінансами. Ефективність моделі фіскальної децентралізації забезпечується відповідністю обов'язків за видатками тим цілям, які ставляться при закріпленні тієї чи іншої послуги. При цьому закріплення повноважень за видатками за рівнями бюджетної системи має бути обумовлено такими критеріями: економічною ефективністю, бюджетною справедливістю та адміністративною дієвістю. Розмежування видатків за ланками бюджетної системи повинне забезпечувати стабільне й раціональне фінансування витрат на забезпечення суспільними послугами, підвищення відповідальності за своєчасність і якість їх надання. Встановлено, що результатом першого етапу децентралізації в Україні став перерозподіл обов'язків зі здійснення видатків між регіональним та місцевим рівнями і в період 2014–2018 рр. обсяг видатків органів місцевого самоврядування доволі відчутно зріс із 12,1 до 15,8 %.

7. У розвитку моделі фіскальної децентралізації слід мати на увазі ряд умов її ефективного функціонування: по-перше, існування ієрархії рівнів влади з чітким розмежуванням повноважень, за якого кожен рівень влади є незалежним від інших у межах своїх повноважень; по-друге, дотримання високого ступеня автономії регіональної та місцевої влади у проведенні економічної політики території; по-третє, центральна влада повинна користуватися достатніми повноваженнями для забезпечення єдності економічного простору країни, що означає брак адміністративних і економічних бар'єрів на шляху переливання товарів, капіталу й робочої сили в межах країни; по-четверте, центральний уряд не повинен мати можливості змінювати розподіл повноважень і відповідальності ні в односторонньому порядку, ні під тиском органів місцевої влади.

Варто звернути увагу на проблеми у сфері фінансового вирівнювання й розглядати як такі, що несуть загрозу досягненню цілей фіскальної децентралізації. Сучасні механізми вирівнювання вертикальних та горизонтальних бюджетних диспропорцій потребують удосконалення, зокрема за такими напрямками: перехід до системи фінансового вирівнювання за всіма доходами; стабілізація фіскальної політики держави з метою мотивування громад до зростання фінансової спроможності; диференціювання горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів для міст обласного підпорядкування, районів та ОТГ; перерозподіл окремих загальнодержавних податків і збільшення частки відрахувань

податків, що справляються на відповідній території, з метою збільшення доходів відповідних місцевих бюджетів.

8. Подальше проведення податкової реформи слід спрямувати на закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів, розширення їхньої дохідної бази, чіткий розподіл компетенцій між рівнями влади з формування доходів, диверсифікацію дохідних джерел, удосконалення системи адміністрування податків та зборів і системи міжбюджетних трансфертів. Основне завдання, яке має розв'язати податкова децентралізація, – це пошук фіскальних ресурсів, які би повною мірою забезпечили фінансову автономію місцевих бюджетів України. Застосування міжбюджетних трансфертів потрібно спрямувати на забезпечення прийнятих стандартів державних послуг, а також покращання системи фінансової підтримки територій, що мають обмежені податкові ресурси. Варто розширити доступ місцевих органів державного управління до запозичень капіталу з фінансових ринків шляхом внесення змін до системи джерел фінансування місцевих бюджетів.

9. Оптимізація витрат регіональних та місцевих бюджетів у напрямі децентралізації видатків на національну економіку, житлово-комунальне господарство та передачі частини витрат на соціальну політику (в частині трансфертів різним верствам населення) на вищій рівень бюджетної системи дасть можливість активізувати економічне зростання і посилити позитивні ефекти фіскальної децентралізації. Розмежування дохідних джерел та видаткових повноважень з метою досягнення збалансованості бюджетної системи в Україні має ґрунтуватися на чітко визначених принципах: забезпечення наповнення соціально необхідного бюджету місцевого самоврядування і територіальної громади насамперед за рахунок власних закріплених дохідних джерел; справедливість і прозорість у сфері міжбюджетних відносин; фінансова відповідальність суб'єктів міжбюджетних відносин за порушення фінансової дисципліни; управління фінансами в інтересах населення, що проживає на відповідній території, та ін. Реалізація викладених принципів допоможе сформувати соціально орієнтовану й фінансово збалансовану модель фіскальної децентралізації, що дає змогу забезпечити належні орієнтири в розмежуванні дохідних джерел і витратних повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підрозділи у колективних монографіях:

1. Палійчук Т. В. Теоретичні основи фіскальної децентралізації (підрозділ 1.3). Фінансове забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: [кол. моногр.]. Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2017. С.36–53. (0,98 д.а.).

2. Палійчук Т. В., Петруха С. В. Децентралізація та розвиток сільських територій. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: [кол. моногр.]. Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2018. С.34–70.

(1,72 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено роль фіскальної децентралізації як однією із складових системи забезпечення стійкого розвитку сільських територій і сільського господарства (1,20 д.а.).*

3. Paliichuk T. V., Petrukha S. V. Tax Decentralization: Theory, Methodology and Practice. Mechanisms of management and development strategies of economic entities in the conditions institutional transformations of the global environment [collective monograph]. ISMA University. Riga (Latvia): "Landmark" SIA. 2019. pp.288–304. (0,99 д.а.). *Особистий внесок: визначено шляхи досягнення оптимального рівня розподілу податкових джерел та фіскальних повноважень між рівнями системи управління державними фінансами (0,74 д.а.).*

Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

4. Палійчук Т. В. Вплив реформи фіскальної децентралізації на місцеві бюджети України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 1056–1061. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/221.pdf>. (електронне наукове фахове видання України, включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). (0,55 д.а.).

5. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація: досвід Польщі та можливості його використання в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18. С.134–138. (наукове фахове видання України, включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). (0,67 д.а.).

6. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація: податковий аспект. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2016. Вип. 7 (49). С. 159–163. (наукове фахове видання України, включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). (0,47 д.а.).

7. Палійчук Т. В. Механізми підвищення рівня фіскальної децентралізації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 19. С.130–133. (0,46 д.а.).

8. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація у Франції. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 6. С.154–158. (наукове фахове видання України). (0,48 д.а.).

9. Палійчук Т. В. Перерозподіл видаткових повноважень між різними рівнями бюджетної системи України у контексті впровадження фіскальної децентралізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 24. С.74–77. (0,50 друк. арк.).

10. Палійчук Т. В., Куницький К. С. Актуальні питання теорії та практики фіскальної децентралізації. *Економіка. Фінанси. Право*. ТОВ «Міжнародний бізнес центр». 2017. Вип. 9. С. 30–36. (наукове фахове видання України, включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). (0,69 друк. арк.). *Особистий внесок: у частині визначення теоретичних і практичних засад, основних тенденцій та подальшого розвитку фіскальної децентралізації; формулювання точкових рекомендацій щодо підвищення*

ефективності розподілу бюджетних ресурсів між органами влади різного рівня управління. (0,52 д.а.).

11. Палійчук Т. В. Моделі фіскальної децентралізації у реформуванні системи управління державними фінансами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 50. С. 273–279. (наукове фахове видання України, включено до міжнародних наукометричних баз: *Index Copernicus; ResearchBib; PИЦ; Google Scholar*). (0,91 д.а.).

12. Палійчук Т. В., Петруха Н. М. Концептуальні засади фіскальної децентралізації в країнах-членах ЄС. *Облік і фінанси*. 2017. Вип. 2 (76) С.99–106. (наукове фахове видання України, включено до міжнародних наукометричних баз: *EBSCOhost, Index Copernicus, RePEc, ProQuest, PИЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Research Bible, Google Scholar*). (0,60 друк. арк.).
Особистий внесок: у частині визначення концептуальних засад фіскальної децентралізації в європейських країнах та розробки рекомендацій щодо подальшої імплементації в Україні кращої практики фіскальної децентралізації країн-членів ЄС. (0,50 д.а.).

13. Палійчук Т. В. Механізми підвищення рівня податкової децентралізації. *Академічний огляд*. 2017. Вип. 1 (46).С. 35–43. (наукове фахове видання України, включено до міжнародних наукометричних баз: *Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar*). (0,77 д.а.).

14. Paliichuk T. V. The Theory and Practice of Assessment of Fiscal Decentralization Level. *Економічний дискурс*. 2017. Вип. 3 С. 152–160. (наукове фахове видання України, включено до міжнародних наукометричних баз: *The Cite Factor, The Journals Impact Factor, The General Impact Factor, Directory of Research Journals Indexing DRJI, ResearchBib, Directory of Abstract Indexing for Journals, Academia.edu, Scribd, The Electronic Journals Library, Universal Impact Factor*). (0,94 д.а.).

Статті у наукових періодичних видань інших держав:

15. Палійчук Т. В. Особливості фіскальної децентралізації в країнах-членах ЄС. *International Academy Journal "Web of Scholar"*. 2017. Вип. 7 (16). С.21–25. (включено до міжнародних наукометричних баз: *PИЦ, Google Scholar*). (0,48 д.а.).

16. Палійчук Т. В. Децентралізація расходных полномочий между разными уровнями бюджетной системы. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*. 2017. Вип. 5. С. 67–70. (включено до міжнародних наукометричних баз: *Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, BASE, OpenAIRE, WorldCat, Google Scholar, Cyberleninka, EBSCO, RePEc, Registry Open Access Repositories, Socionet*). (0,26 д.а.).

17. Палійчук Т. В. Механизмы реализации фискальной децентрализации. *The European Journal of Economics and Management Sciences*. 2017. Вип. 4. С. 156–159. (включено до міжнародних наукометричних баз: *Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, BASE, OpenAIRE, WorldCat, Google Scholar, Cyberleninka, EBSCO, RePEc, Registry Open Access Repositories, Socionet*). (0,25 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій:

18. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація та задачі реформування фіскальної системи України. *Економіка в сучасних умовах: стан, проблеми та пошук їх подолання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 26–27 червня 2015 р.); у 2 ч. Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2015. Ч. 2. С. 92–94. (0,19 д.а.).

19. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація та основні критерії її оцінювання. *Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 24–25 липня 2015 р.); у 2 ч. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. Ч. 2 С. 85–88. (0,22 друк. арк.).

20. Палійчук Т. В. Принцип субсидіарності та фіскальна децентралізація: історичний аспект. *Розвиток економічної системи в контексті міжнародного співробітництва: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених* (м. Київ, 21–22 серпня 2015 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2015. С. 113–116. (0,23 друк. арк.).

21 Палійчук Т. В. Моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин. *Перспективи економічного розвитку країни: теорія, методологія та практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 21–22 серпня 2015 р.). Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2015. С. 96–99. (0,20 друк. арк.).

22. Палійчук Т. В. Поляття та сутність дефініції «фіскальна децентралізація»: вітчизняна парадигма. *Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28–29 серпня 2015 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. С. 88–92. (0,22 друк. арк.).

23. Палійчук Т. В. Фундаментальний індекс фіскальної децентралізації. *Тенденції сталого розвитку економіки країни: прогнози та пропозиції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів 28–29 серпня 2015 р.). Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2015. С. 115–119. (0,21 друк. арк.).

24. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація та доходи місцевих бюджетів. *Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпропетровськ, 6–7 листопада 2015 р.); у 2 ч. Дніпропетровськ: НО «Перспектива» 2015. Ч.4 С. 109–111. (0,17 д.а.).

25. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація та економічне зростання. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 20 листопада 2015 р.). Львів: ЛКА, 2015. С. 228–231. (0,21 друк. арк.).

26. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація в країнах-членах ЄС. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 13–14

листопада 2015 р.): у 3 ч. Запоріжжя: ГО «СІЕУ» 2015. Ч. 2. С. 58–61. (0,23 друк. арк.).

27. Палійчук Т. В. Моделі фіскальної децентралізації. *Економічна безпека країни: загрози та виклики в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених* (м. Київ, 20–21 листопада 2015 р.): у 2 ч. Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2015. Ч. 2. С. 61–63. (0,15 друк. арк.).

28. Палійчук Т. В. Польський досвід реформи фіскальної децентралізації та можливості його використання в Україні. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. С. 145–147. (0,18 д.а.).

29. Палійчук Т. В. Децентралізація у сфері оподаткування України. *Шевченківська весна: економіка: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* (м. Київ, 5–8 квітня 2016 р.). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. С. 272–273. (0,17 д.а.).

30. Палійчук Т. В. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів в контексті фіскальної децентралізації. *Забезпечення стійкого економічного розвитку країни: можливості та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 21–22 жовтня 2016 р.). Львів: ГО «Львівська економічна фундація». С. 117–118. (0,16 друк. арк.).

31. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація як інструмент досягнення фінансової автономії органів місцевого самоврядування. *Становлення та особливості регулювання міжнародних економічних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 21–22 жовтня 2016 р.). Дніпро: НО «Перспектива». С. 84–85. (0,14 друк. арк.).

32. Палійчук Т. В., Ковальчук В. В. Європейський досвід фіскальної децентралізації та можливості його імплементації в Україні. *Трансформація фінансових відносин в умовах економічної глобалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів* (м. Харків, 20 квітня 2017 р.). Харків: Харківський інститут фінансів КНТЕУ. С. 146–148. (0,17 д.а.). *Особистий внесок: у частині формулювання рекомендацій щодо досягнення збалансованої моделі фіскальної децентралізації в Україні на основі дослідження європейського досвіду.* (0,10 д.а.).

33. Палійчук Т. В. Оптимальний рівень децентралізації видаткових повноважень у сучасних соціально-економічних умовах України. *Сучасні наукові підходи до вдосконалення політики економічного зростання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 5–6 травня 2017 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет. С. 126–129. (0,22 д.а.).

34. Палійчук Т. В. Фінансова автономія місцевого самоврядування у контексті впровадження фіскальної децентралізації. *Сучасні можливості*

забезпечення соціально-економічного розвитку країн: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16 вересня 2017 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет. С. 167–169. (0,18 д.а.).

35. Палійчук Т. В. Перерозподіл видатків між рівнями бюджетної системи у контексті впровадження фіскальної децентралізації. *Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 29-30 вересня 2017 р.). Дніпро: Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. С. 96–99. (0,17 д.а.).

36. Палійчук Т. В. Фіскальна політика в умовах реформування системи управління державними фінансами. *Перспективні напрями та сучасні тенденції сталого розвитку економіки країни: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (13-14 жовтня 2017 р.). Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». С. 97–99. (0,15 друк. арк.).

37. Палійчук Т. В. Впровадження фіскальної децентралізації в Україні в умовах європейської інтеграції. *Національна економіка України в умовах європейської інтеграції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (19-20 жовтня 2017 р.). Дніпро: НМетАУ. С. 135–138. (0,19 д.а.).

38. Палійчук Т. В., Петруха Н. М. Фінансове забезпечення сільських територій у контексті впровадження фіскальної децентралізації. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (07 грудня 2017 р.). Луцьк: РВВ Луцького НТУ. С. 328–330. (0,14 друк. арк.). *Особистий внесок: у частині визначення основних напрямків підвищення рівня фінансового забезпечення розвитку сільських територій України в контексті впровадження фіскальної децентралізації* (0,10 д.а.).

39. Палійчук Т. В., Петруха Н. М. Фіскальна децентралізація та місцевий розвиток в Україні. *Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (22 грудня 2017 р.). Полтава: Центр фінансово-економічних досліджень. С. 36–38. (0,14 д.а.). *Особистий внесок: у частині визначення взаємозв'язку фіскальної децентралізації та місцевого розвитку в Україні* (0,10 д.а.).

40. Палійчук Т. В., Петруха Н. М. Розвиток сільських територій України в контексті реалізації фіскальної децентралізації. *Проблеми та перспективи розвитку фінансових систем в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (19 квітня 2018 р.). Харків: Харківський інститут фінансів Київського національного торговельно-економічного університету. С.140-141. (0,10 д.а.). *Особистий внесок: визначено впливу фіскальної децентралізації на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільських територій України; формулювання завдань щодо активізації розвитку сільських територій за основи застосування механізмів фіскальної децентралізації* (0,06 д.а.).

41. Палійчук Т. В. Основи розподілу фіскальних повноважень і податкових доходів між різними рівнями бюджетної системи. *Фінансово-*

кредитна система: вектори розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26 квітня 2018 р.). Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». С. 26–28. (0,11 д.а.).

42. Палійчук Т. В. Податкові доходи місцевого самоврядування в контексті впровадження фіскальної децентралізації. *Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (4 травня 2018 р.). Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. С.153–156. (0,22 д.а.).

43. Палійчук Т. В. Фіскальна децентралізація та регіональне економічне зростання. *Актуальні проблеми моделювання та управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (11 травня 2018 р.). Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. С. 169–173. (0,20 д.а.).

44. Палійчук Т. В., Петруха С. В. Розвиток сільських територій на засадах децентралізації: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (4-5 жовтня 2018 р.). Одеса: Одеський національний політехнічний університет. С. 309–314. (0,19 д.а.). *Особистий внесок: у частині формулювання механізмів стимулювання сільських територій України до збільшення власної ресурсної бази і зміцнення фінансової стійкості на засадах децентралізації на основі аналізу сучасного стану фінансової забезпеченості сільських територій з урахування кращої зарубіжної практики* (0,12 друк. арк.).

45. Палійчук Т. В. Інвестиційна спроможність місцевого самоврядування в умовах фіскальної децентралізації. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (05–07 жовтня 2018 р.). Мукачево: Хмельницький національний університет. С. 116–118. (0,23 д.а.).

46. Палійчук Т. В. Міжбюджетні відносини як механізм впровадження фіскальної децентралізації. *Актуальні проблеми формування ефективної фінансово-економічної системи України в умовах глобальної кризи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених* (18 квітня 2019 р.). Харків: Харківський інститут фінансів Київського національного торговельно-економічного університету. С.189–191. (0,21 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Палійчук Т.В. Фіскальна децентралізація та механізми її реалізації в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», Київ, 2019.

У дисертаційній роботі здійснено комплексне дослідження теорії та практики упровадження і подальшого розвитку фіскальної децентралізації в Україні. Запропоновано напрями розв'язання важливої науково-практичної задачі щодо визначення механізмів досягнення оптимального розподілу дохідних джерел формування бюджетів, а також видаткових повноважень між органами влади різних рівнів державного управління.

Досліджено досвід реформування системи управління державними фінансами шляхом упровадження фіскальної децентралізації в державах – членах ЄС. Розглянуто шляхи та способи впровадження фіскальної та податкової децентралізації у європейських країнах. Здійснено поглиблений аналіз розподілу дохідних джерел та видаткових і фіскальних повноважень між різними рівнями бюджетної системи України за допомогою комплексу показників фіскальної децентралізації. Визначено особливості розмежування податкових джерел між різними рівнями влади. Проведено оцінювання достатності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування для забезпечення розвитку територій.

Грунтуючись на результатах дослідження теоретичних основ фіскальної децентралізації, вивченні європейської практики реформування системи управління державними фінансами на засадах децентралізації, а також зважаючи на результати аналізу сучасного стану розподілу дохідних та видаткових функцій і повноважень між різними рівнями бюджетної системи, запропоновано та обґрунтовано рекомендації щодо формування й розвитку оптимальної моделі фіскальної децентралізації в Україні та сформульовано пропозиції стосовно подальшого удосконалення її механізмів у сфері оподаткування і досягнення раціонального рівня децентралізації видаткових повноважень між субсекторами державного управління України.

Ключові слова: фіскальна децентралізація, фінансова децентралізація, бюджетна децентралізація, податкова децентралізація, управління державними фінансами, податкова реформа, місцеві бюджети, податкові надходження, місцеві податки та збори, міжбюджетні трансферти, механізми фіскальної децентралізації, модель фіскальної децентралізації, фіскальна автономія, децентралізація витрат.

АННОТАЦІЯ

Палийчук Т.В. Фискальная децентрализация и механизмы ее реализации в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Государственное учебно-научное учреждение «Академия финансового управления», Киев, 2019.

В диссертационной работе осуществлено комплексное исследование теории и практики внедрения и дальнейшего развития фискальной децентрализации. Предложены направления решения важной научно-практической задачи по определению эффективных механизмов достижения

установления оптимального распределения доходных источников формирования бюджетов, фискальных и расходных полномочий между органами власти различных уровней государственного управления.

Исследован опыт реформирования системы управления государственными финансами путем внедрения фискальной децентрализации в странах – членах ЕС. Рассмотрены пути и способы внедрения фискальной и налоговой децентрализации в европейских странах. Осуществлен углубленный анализ распределения доходных источников и расходных и фискальных полномочий между различными уровнями бюджетной системы Украины с помощью комплекса показателей фискальной децентрализации. Определены особенности разграничения налоговых источников между разными уровнями власти. Проведена оценка достаточности финансовых ресурсов органов местного самоуправления для обеспечения развития территорий.

Основываясь на результатах исследования теоретических основ фискальной децентрализации, изучении европейской практики реформирования системы управления государственными финансами на основе децентрализации, а также учитывая результаты анализа современного состояния распределения доходных и расходных функций и полномочий между различными уровнями бюджетной системы, предложены и обоснованы рекомендации по формированию и развитию оптимальной модели фискальной децентрализации в Украине и сформулированы предложения, касающиеся дальнейшего совершенствования механизмов фискальной децентрализации в сфере налогообложения и достижения рационального уровня децентрализации расходных полномочий между субсекторами государственного управления Украины.

Ключевые слова: фискальная децентрализация, финансовая децентрализация, бюджетная децентрализация, налоговая децентрализация, управление государственными финансами, налоговая реформа, местные бюджеты, налоговые поступления, местные налоги и сборы, межбюджетные трансферты, механизмы фискальной децентрализации, европейский опыт, модель фискальной децентрализации, фискальная автономия, децентрализация расходов.

ANNOTATION

Paliichuk T.V. Fiscal Decentralization and Mechanisms for its Implementation in Ukraine. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation for an academic Candidate's Degree of Economic Science in specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – State Education and Scientific Institution "Academy of Financial Management", Kyiv, 2019.

The dissertation deals with a comprehensive study of the theory and practice of implementation and further development of fiscal decentralization in Ukraine. The directions of solving the important scientific and practical problem of determining the mechanisms for achieving the optimal distribution of revenue

sources of budgeting, as well as the spending powers between the authorities of different levels of government are suggested.

The experience of reforming the public finance management system through the implementation of fiscal decentralization in the EU Member States is explored. The ways and methods of implementation of fiscal and tax decentralization in European countries are considered. An in-depth analysis of the distribution of revenue sources and expenditures and fiscal powers between different levels of the budgetary system of Ukraine has been carried out using a set of indicators of fiscal decentralization. The features of differentiation of tax sources between different levels of government are determined. The adequacy of the financial resources of local governments to ensure the development of territories was evaluated.

Based on the results of the study of the theoretical foundations of fiscal decentralization, the study of European practice of reforming the public finance management system on the basis of decentralization, and taking into account the results of the analysis of the current state of distribution of revenue and expenditure functions and powers between different levels of the budgetary system, proposed and substantiated the development and justification of an optimal model of fiscal decentralization in Ukraine and formulated suggestions for further improvement of the mechanisms of fiscal decentralization in the field of taxation and achieving a rational level of decentralization of spending powers between sub-sectors of public administration of Ukraine.

Key words: fiscal decentralization, financial decentralization, budget decentralization, tax decentralization, state finance management, tax reform, local budgets, tax revenues, local taxes and fees, intergovernmental fiscal transfers, fiscal decentralization mechanisms, European experience, fiscal decentralization model, fiscal autonomy, decentralization of expenditures.

Підписано до друку 02.09.2019р.
Папір офсетний. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,8. Тираж 150 прим. Замовл. №3298.
Надруковано в «Print4u»
вул.Кирилівська, 1-3, м.Київ 04080